

УДК 111.85

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v055.2025.10>

В. І. Добко

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-9476-6000>*аспірант кафедри історії філософії філософського факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ПРИРОДНА КРАСА ЯК ЖИТТЄСТВЕРДНИЙ ЧИННИК У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ: ВІД КЛАСИЧНИХ ЕСТЕТИК ДО НЕЙРОЕСТЕТИКИ

Постановка проблеми. Сучасна культурна ситуація позначена техногенною інтенсифікацією, інформаційним перевантаженням і відчуттям розриву між людиною та довкіллям. У цих умовах питання про природну красу виходить за межі естетичної «приємності» і стає екзистенційним та етичним: чи здатен досвід безкорисливого споглядання природних форм бути життєствердним чинником, який підтримує увагу, знижує тривожність, сприяє спільнотворенню та відповідальному ставленню до місця й ландшафту? У кантівській рамці естетичне судження є вправою у свободі: ми поважаємо форму не через користь, а як «доцільність без мети», водночас апелюючи до міжсуб'єктивної згоди (спільності наших пізнавальних здібностей) [3, с. 90–96; 102–104]. Саме тому Кант підкреслює символічний зв'язок краси з моральністю («краса є символом морально доброго»): практика безкорисливої уваги дисциплінує здатність жити за принципом, а не за імпульсом [3, с. 225–228]. Комплементарна до цього лінія – піднесене в Е. Берка: зустріч із природною величчю (буря, океан, гори) дисциплінує афекти, формує витримку і «смирнення перед масштабом», поглиблюючи життєствердність, а не підмінюючи її емоційним шоком [2].

Новітні підходи переводять цю філософську інтуїцію в площину культурної та міської політики. Р. Скрутон наполягає: краса – не розкіш, а умова дому (oikophilia), тобто простору, де можливі вдячність, турбота і відповідальність; зневага до форми руйнує «тканину довіри», а догляд за формою її відбудовує [7, с. 19–20]. Паралельно емпіричні дослідження уточнюють механізми дії: переживання краси має нейронні кореляти у системі винагороди (функціональна МРТ: активність орбітофронтальної кори при оцінці «прекрасного») [5, с. 1699–1705]; вид на природу прискорює одужання і знижує потребу в анальгетиках [8, с. 420–421]; теорія відновлення уваги (ART) пояснює, як природні простори зменшують когнітивну втому через «м'яку захопливість», «бути-вдалині», «розмах» і «сумісність» [4, с. 169–182]. Дотичні естетики повсякденності (Ю. Саїто) та «включений» (engaged) досвід (А. Берлеант) підкреслюють: естетична якість середовища формує

звички уважності, що мають моральні наслідки – від стилю взаємодії з іншими до способу догляду за спільним простором [6; 1].

Проблема статті полягає у побудові інтегрованої моделі: як поєднати нормативні інтуїції (Кант, Берк; концепт oikophilia в Скрутона) з емпіричними даними (нейроестетика, психологія довкілля) і практиками естетики повсякденності – так, щоб показати життєствердний статус природної краси та його значення для етики, освіти і політики простору [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класична рамка. У філософській традиції природна краса осмислюється як шлях до форми і порядку, що перевищують утилітарні цілі. У І. Канта досвід прекрасного тлумачиться через чотири «моменти» смаку: (а) безінтересовість; (б) претензія на загальність; (в) «доцільність без мети» як вільна гра уяви та розсудку; (г) «необхідність» згоди як комунікативна вимога [3, с. 90–96; 102–104; 167–169]. Звідси випливає §59: «краса є символом морально доброго» – естетика вправляє у свободі, потрібній для етики [3, с. 225–228]. Е. Берк формулює ідею піднесеного як переживання величі й небезпеки, яке водночас приваблює й дисциплінує афекти; це важливо для розуміння того, як великомасштабні природні явища заглиблюють життєствердність, не редукуючи її до «приємності» [2]. Обидві лінії – кантівська і берк'янська – задають поняттєву сітку, у якій природна краса постає не лише емоцією, а структурою уваги, свободи і міри.

Сучасні концепції. Р. Скрутон розвиває культурно-етичний вимір: краса підтримує oikophilia – любов до спільного дому, без якої неможливі відповідальність і тривала турбота про простір. Коли форма переживається як наша, ми бережемо її; і навпаки, знеособлення середовища породжує байдужість і соціальну ентропію [7, с. 19–20]. Тут краса – суспільна необхідність, що має бути інституціоналізована через норми міського планування, ландшафтної архітектури та охорони ландшафтів [7]. Скрутонова теза містить імунітет проти естетичного релятивізму: йдеться не про канон смаків, а про якість форми, яка робить простір придатним для спільного життя.

Емпірична база. У нейроестетиці Х. Кавабата та С. Зекі показали, що оцінка «прекрасного» супроводжується активацією орбітофронтальної кори – ключового вузла системи винагороди; це означає, що задоволення від форми вплетене у мотиваційні мережі мозку [5, с. 1699–1705]. Досвід природної краси не «ефемерний», а тілесно підтриманий. У клінічному експерименті Р. Улріха вид на дерева з вікна сприяв швидшому одужанню та меншій потребі в знеболенні порівняно з «цегляною стіною» [8, с. 420–421]. У психології докілька Стівен Каплан розробив теорію відновлення уваги (ART): природні простори створюють умови «м'якої захопливості», «бути-в-далині», «розмаху» та «сумісності», завдяки чому зменшується когнітивна втома і нормалізуються емоції [4, с. 169–182]. Разом із концепціями естетики повсякденності Ю. Саїто (де підкреслюється моральний сенс дрібних практик – охайність, догляд, чистота) та «включеного» (engaged) досвіду А. Берлеанта (ми – співучасники середовища, а не нейтральні спостерігачі), це утворює міст між філософією і практикою [6; 1].

Стан досліджень і прогалини. Наявні підходи сильні в межах своїх дисциплін, однак бракує інтегративної моделі:

- як зберегти нормативний сенс естетики (Кантове «символ морального», скрутонівська *oikophilia*) без зведення його до психофізіологічних корелятивів;

- як одночасно врахувати емпіричні механізми (система винагороди, ART, клінічні ефекти) і перекласти їх на мову публічної політики (стандарт «естетичної якості» простору, освіта, охорона ландшафтів);

- як концептуально артикулювати життєствердність – не як риторику «приємності», а як зв'язок між увагою до форми, стійкістю суб'єкта та спільнотворенням.

Таким чином, найбільш перспективною видається синтетична програма, що поєднує кантівську граматику уваги, беркiанську експресію піднесеного, скрутонівську етику дому, емпіричні верифікації нейроестетики та психології докілька і практики естетики повсякденності [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Саме така програма дозволяє обґрунтувати природну красу як життєствердний фактор, релевантний для філософії, етики, урбаністики, екологічної політики та освіти.

Формулювання мети статті. Мета статті – побудувати інтегровану концепцію природної краси як життєствердного чинника, яка:

- 1) спирається на нормативну рамку класичної естетики (кантівська аналітика смаку, беркiанське піднесення) і сучасну етико-культурну інтерпретацію *oikophilia* (Р. Скрутон) [7; 3; 2];

- 2) узгоджується з емпіричними даними нейроестетики, клінічних та психологічних досліджень (орбітофронтальна кора як вузол винагороди; ефект «вікна на природу»; механізми ART) [5; 8; 4];

- 3) показує практичні наслідки для політики простору, освіти та етики повсякденності (естетична якість середовища як інфраструктура громадського здоров'я та довіри) [6; 1].

У підсумку стаття має відповісти на запитання: як та чому природна краса, будучи досвідом безкорисливої уваги і спільного дому, підтримує життєствердження – тобто здатність особи й спільноти утверджувати життя і сенс попри навантаження сучасного світу.

Виклад основного матеріалу. Почнімо з класичної рамки, в якій естетичний досвід осмислюється як особливий спосіб свободи та уваги. У Канта смакове судження про красу є «безінтересовим» – ми не прагнемо жодної вигоди від предмета, якого стосується оцінка; проте воно претендує на загальність, бо апелює до того, що в нас спільне – до універсальних пізнавальних здібностей уяви й розсудку. Саме «вільна гра» цих здібностей у досвіді краси формує відчуття «доцільності без мети»; ми переживаємо форму як доцільну для нашого пізнання, хоча не можемо підвести її під поняттєву мету [3]. Така інтерпретація звільняє естетику від редукції до смакових вподобань і водночас уводить її в етико-комунікативний простір: висловлюючи смак, ми наче запрошуємо інших до згоди – без примусу, але з вимогою раціональної комунікації. Тому й кантівський тезис «краса є символом морально доброго» має не метафоричний, а методичний статус: вправляючись у безкорисливій увазі до форми, суб'єкт тренує здатність поважати закон як самозобов'язання, а не як зовнішній інтерес (Кант говорить про символічний міст між естетикою і практичним розумом) [3]. У цьому сенсі природна краса – не декоративна «надлишковість» культури, а дисципліна уваги, що готує до моральної автономії та спільної згоди.

Доповнює цю рамку книжка Берка про піднесення й прекрасне. Берк, аналізуючи афекти, показує, що поряд із ласкавою приємністю прекрасного існує досвід величі, загрози, темряви – «жах без небезпеки», який справляє парадоксальний вплив: лякає й притягує, але водночас дисциплінує почуття, навчає внутрішньої міри й смирення перед масштабом, що нас перевищує [2]. Якщо кантівська «гра» уяви й розсудку підкреслює свободу, то беркiанське піднесення – витривалість: здатність триматися морального горизонту перед обличчям величі природи. Обидва мотиви – свобода й витримка – зникають в тому, що назвемо життєствердністю: красу природи ми переживаємо як те, що утверджує життя, не схематизуючи його до користі й не спрощуючи його масштаб.

Ця класична філософська сітка відгукується в сучасних дебатах про середовище, простір і політику. Скрутон наполягає: краса – суспільна необхідність, бо вона утримує *oikophilia*, любов до спільного дому, без якої неможливі довіра і відповідальність. Ми піклуємося про те, що переживаємо як «своє» – не у сенсі власності, а у сенсі належності; коли форма простору деградує, руйнується і «тканина довіри» між людьми [7]. Тому питання краси – не приватний смак і не розкіш, а публічна політика: від архітектурних норм і ландшафтної охорони до освітніх практик, що формують навички уважності до форми. У цій перспективі природна краса – інфраструктура доброго життя: вона конститує середовище, де взагалі можливі відповідальність, дружність до майбутніх поколінь і «повага до місця» [7].

Філософська інтуїція, однак, набуває переконливості тоді, коли підкріплена емпірично. Дослідження в нейроестетиці показали, що переживання краси має стабільні нейронні кореляти у системі винагороди. Зокрема, експеримент Кавабати і Зекі із функціональною МРТ продемонстрував: оцінюючи візуальні стимули як «прекрасні», учасники активують орбітофронтальну кору – ключовий вузол мотиваційної мережі мозку [5, с. 1699–1705]. Це означає, що «естетичне задоволення» не є блукаючою метафорою, а пов'язане з тими ж системами, які підтримують цілеспрямовану поведінку, навчання, вибір. Іншими словами, краса здатна «підживлювати» життєві сили – і це не тільки поетична інтуїція, а факт нейробіології.

Ефекти природної краси фіксуються й у клінічних умовах. У відомому експерименті Улріха пацієнти хірургічного відділення, чиї палати мали вікна на дерева, одужували швидше і потребували меншої кількості знеболювальних, ніж ті, хто дивився на цегляну стіну [8, с. 420–421]. Різниця в «якості виду» – тобто у присутності природних форм – мала статистично значущий, практично відчутний наслідок. Це важливо як доказ того, що «естетична якість» довкілля може розглядатися як фактор здоров'я.

Психологія довкілля пояснює механізм цих ефектів. Теорія відновлення уваги (ART) Стівена Каплана стверджує: природні сцени створюють особливий режим сприйняття – «м'яку захопливість», яка привертає увагу без перевантаження; дають досвід «бути-в-далині» (*mental awayness*) – психічного відсторонення від вимогових завдань; забезпечують «розмах» (*coherence*, читабельність цілого) і «сумісність» (відповідність середовища намірам людини) [4, с. 169–182]. У сукупності це зменшує когнітивну втому, нормалізує емоції, поліпшує концентрацію. Отже, природна краса працює як ресурс відновлення, а не лише як «при-

ємність», – і тут ми маємо не декларацію, а опис механізмів.

В естетиках повсякденності додається ще один рівень – етичний і практичний. Саїто показує, що «дрібні» естетичні практики – охайність, догляд, чистота, уважне ставлення до простору – мають моральний сенс: вони формують звички, з яких складається спосіб співжиття [6]. Берлеант, у свою чергу, наполягає на включеному (*engaged*) характері естетичного досвіду: ми не «нейтральні» спостерігачі, а співучасники середовища; те, як ми організуємо простір, як у ньому рухаємося, як дбаємо про нього, – частина естетичного виміру життя [1]. У поєднанні з Скрутоном це дає чіткий висновок: культура повсякденного догляду за формою – те, через що естетика перетворюється на етику, а любов до краси – на відповідальність за спільний дім [1; 6; 7].

На цьому тлі пропонуємо інтегровану модель природної краси як життєствердного чинника. Її нормативне ядро забезпечують Кант і Берк: краса – практика свободи (вільна гра уяви та розсудку, «доцільність без мети») і водночас школа витримки перед масштабом (піднесене як дисципліна афектів) [3; 2]. Культурно-політичний рівень артикулює Скрутон: краса – умова *oikophilia*, без якої інституції довіри не тримаються; тому її слід інституціоналізувати – у нормах планування, у стандартах ландшафтної охорони, у навчальних програмах [7]. Емпіричний рівень уточнюють нейроестетика (кореляції зі системою винагороди), клінічні спостереження (ефект «вікна на природу») і психологія довкілля (ART) [5; 8; 4]. Практичний рівень – це естетика повсякденності та «включений» досвід: дрібні практики догляду за формою, якими ми щоденно утверджуємо спільне середовище та спосіб співжиття [6; 1].

З такої інтеграції випливають конкретні наслідки. По-перше, природна краса має бути включена в політики простору як критерій якості нарівні з безпекою й функціональністю (дизайн парків, шкільних подвір'їв, лікарень, кампусів): досвід показує, що «вид на природу» і якісні зелені насадження – це не «розкіш», а фактор відновлення і здоров'я [8; 4]. По-друге, вона потребує освітньої інституціоналізації: навчання «граматиці уваги» – від уміння бачити форму до практик спільного догляду – має таку саму вагу, як і компетенції з громадянської освіти [6; 7]. По-третє, це пряма етична імплікація: безкорислива увага до форми – те саме «вправляння» в свободу, яке у Канта символізує моральне; культури, що її підтримують, мають кращі шанси на стійкість, солідарність і довіру [3; 7].

Нарешті, саме поєднання цих рівнів дозволяє розв'язати дві типові дилеми. Перша – між «смаком» і «користю»: естетика природи не редукує-

ється до приватних вподобань, але й не зводиться до утилітарних ефектів; вона поєднує нормативний зміст (свобода, міра, повага до форми) з емпірично верифікованими впливами на увагу, емоції, здоров'я [3; 5; 8; 4]. Друга – між «канонам» і «релятивізмом»: замість нав'язування смаку ми говоримо про якість форми як здатність підтримувати спільне життя (*oikophilia*) та відновлювати ресурси суб'єкта; це відкриває шлях до об'єктивних, публічно обговорюваних критеріїв у містобудуванні, освіті, охороні ландшафтів [7; 6; 1].

Отже, природна краса – це не «естетичний бонус», а структурний ресурс життєствердності. Її філософське значення (свобода, міра, піднесене), культурно-політичний статус (етика дому), емпірично підтверджені механізми (система винагород, відновлення уваги, клінічні ефекти) та практики повсякдення (догляд за формою) разом утворюють модель, у якій естетика стає спільною справою – і в найбуквальнішому сенсі підтримує утвердження життя в умовах складного сучасного світу [2; 3; 4; 5; 6; 7; 1; 8].

Висновки. Проведений аналіз дозволяє обґрунтувати інтегроване розуміння природної краси як життєствердного чинника, що поєднує нормативні інтуїції класичної естетики з емпірично підтвердженими механізмами її впливу на суб'єкта та спільний простір. По-перше, у класичній рамці І. Канта досвід прекрасного постає вправленням у свободу: «вільна гра» уяви та розсудку забезпечує «доцільність без мети», а претензія на міжсуб'єктивну згоду перетворює смаковий осуд на комунікативну практику автономії. Звідси випливає символічний зв'язок краси з моральністю («краса є символом морально доброго») – естетичний досвід дисциплінує безкорисливу увагу, необхідну для поваги до закону як самозобов'язання [3, с. 90–96; 102–104; 167–169; 225–228]. По-друге, у Е. Берка контрапунктом до прекрасного виступає піднесене: зустріч із природною величчю дисциплінує афекти, виробляє витримку і смирення перед масштабом, який нас перевищує, тим самим поглиблюючи життєствердність без редукції її до «приємності» [2].

По-третє, у сучасній культурно-політичній перспективі Р. Скрутон показує, що краса не є розкішшю, а умовою *oikophilia* – любові до «спільного дому», без якої руйнуються тривалі зв'язки довіри та відповідальності. Якість форми простору впливає на соціальну тканину: знеособлення середовища породжує байдужість, натомість доглянута форма інституціоналізує вдячність і турботу [7, с. 19–20]. Звідси випливає практичний імператив: природна краса має бути інтегрована в політики простору – від містобудівних стандартів і ландшафтної охорони до освіти, що формує навички уважності до форми.

По-четверте, емпіричні дані нейроестетики та психології докільля уточнюють механізми дії: переживання краси корелює з активацією орбітофронтальної кори як вузла системи винагород (що пояснює мотиваційний ресурс естетичного досвіду) [5, с. 1699–1705]; «вид на природу» прискорює одужання і знижує потребу в анальгетиках у клінічних умовах [8, с. 420–421]; природні сцени відновлюють увагу завдяки «м'якій захопливості», «бути-в-далині», «розмаху» та «сумісності», що зменшує когнітивну втому та нормалізує емоції [4, с. 169–182]. Додатково естетика повсякденності (Ю. Саїто) та «включений» досвід (А. Берлеант) показують, як дрібні практики догляду за формою перетворюють естетику на етику співжиття: ми не нейтральні спостерігачі, а співучасники середовища, і саме через практики догляду щоденно утверджуємо спільний простір [6; 1].

Узагальнюючи, природна краса постає не «декорацією» буття, а структурним ресурсом життєствердності, який: (а) вправляє суб'єкта у безкорисливій увазі (нормативна рамка), (б) зміцнює внутрішню міру та витримку перед масштабом (піднесене), (в) укорінює етику дому та довіру (культурно-політичний рівень), (г) демонструє вимірювані ефекти на увагу, емоції та здоров'я (емпіричний рівень) [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 1]. Саме тому її слід розглядати як інфраструктуру доброго життя – поряд із безпекою та функціональністю – у проектуванні середовища, освіті, охороні довкілля та публічному управлінні.

Практичні наслідки.

1. Містобудування і ландшафтна політика. Критерії «естетичної якості» (цілісність, читабельність, відповідність місця намірам користувачів) мають бути вмонтовані у стандарти планування парків, кампусів, шкільних і лікарняних територій, житлових кварталів – не як «смакова норма», а як публічно обґрунтована умова відновлення уваги, зниження стресу і зміцнення довіри [4; 8; 7].

2. Освіта. Потрібні навчальні модулі «граматики уваги»: від історії категорії краси до практик спостереження та спільного догляду за формою; це безпосередньо пов'язано із громадянськими компетентностями (умінням досягати згоди у спільних питаннях) [3; 6; 7].

3. Охорона здоров'я та соціальна політика. Архітектура лікарень, шкіл, офісів має враховувати вплив природних видів на когнітивно-емоційне відновлення (вікна на зелені масиви, внутрішні сади, біофільний дизайн) – це інвестиції у здоров'я, що мають доказову базу [8; 4; 5].

4. Екологічна етика. Концепт *oikophilia* формує мотиваційну базу довгострокової екологічної поведінки: ми бережемо те, що переживаємо як

«наш дім», і краса тут є «мовою» морального стосунку до місця [7].

Обмеження та відкриті питання. Дослідження зосереджене на природній красі як такій; поза кадром лишилися питання «негативної естетики» (потворне, руїнність), феномени двозначної привабливості (кітч, симуляція), а також складні випадки конфлікту естетичних і функціональних вимог у кризовому плануванні. Нормативно-емпірична інтеграція потребує подальшого доопрацювання: є ризик редукціонізму (зведення етики до нейрофізіології) та, навпаки, нормативізму без верифікації.

Перспективи подальших пошуків.

1. Операціоналізація «життєствердності». Розробити валідні індикатори, що поєднують якісні (феноменологічні описи досвіду уваги й піднесеного) та кількісні метрики (тести на відновлення уваги, показники стресу, настанови довіри). Синтез кантівської «граматики уваги» з ART та нейровимірами (активація орбітофронтальної кори, вегетативні маркери) дозволить коректно пов'язати нормативні та емпіричні рівні [3; 4; 5].

2. Міждисциплінарні і лонгітюдні дослідження. Рандомізовані польові експерименти і довготривалі спостереження у містах, школах, лікарнях для оцінки впливу зелених інтервенцій (парки-«кишені», зелені фасади, внутрішні двори) на когнітивні та соціальні показники (концентрація, тривожність, довіра, кооперація) [4; 8].

3. Порівняльні культурні студії. Аналіз культурних відмінностей у рецепції природної краси (міські/сільські спільноти; різні історичні та мистецькі традиції) з урахуванням локальних практик естетики повсякденності [6; 1].

4. Архітектурні протоколи і стандарти. Розробка рекомендацій для публічних просторів (шкіл, лікарень, адміністративних будівель) із чіткими естетичними параметрами, обґрунтованими як нормативно (якість форми, гармонія), так і емпірично (відновлювальні ефекти) [7; 4; 8].

5. Цифрові середовища та «віртуальна природа». Порівняльні дослідження впливу живої та віртуальної природи на увагу і емоції; критерії, за якими «цифрові замітники» можуть/не можуть виконувати життєствердну функцію [5; 4].

6. Реконструкція та післякризове відновлення. Інтеграція естетичних критеріїв у програми відбудови пошкоджених територій: природна краса як ресурс психологічної стійкості спільнот і каталізатор відчуття «дому» в умовах посттравматичного досвіду [7; 4; 8].

Підсумовуючи, запропонована модель показує: природна краса є необхідною інфраструктурою життєвої стійкості, бо поєднує практику безкорисливої уваги (нормативна свобода), школу

витримки (піднесене), етику дому (*oikophilia*) та емпірично верифіковані механізми відновлення (нейроестетика, ART, клінічні дані). Саме в цьому сенсі вона заслуговує на центральне місце у філософській рефлексії, освітніх програмах і публічних політиках – як те, що підтримує утвердження життя на індивідуальному й спільнотному рівнях [3; 2; 7; 5; 4; 6; 1; 8].

Література

1. Berleant A. *Aesthetics and Environment: Theme and Variations*. Aldershot: Ashgate, 2005. 196 p.
2. Burke E. *A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 208 p.
3. Kant I. *Critique of the Power of Judgment* / ed. P. Guyer; trans. P. Guyer, E. Matthews. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 413 p.
4. Kaplan S. The Restorative Benefits of Nature: Toward an Integrative Framework. *Journal of Environmental Psychology*. 1995. Vol. 15, No. 3. P. 169–182.
5. Kawabata H., Zeki S. Neural Correlates of Beauty. *Journal of Neurophysiology*. 2004. Vol. 91, No. 4. P. 1699–1705. DOI:10.1152/jn.00696.2003.
6. Saito Y. *Everyday Aesthetics*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 256 p.
7. Scruton R. *Beauty*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 208 p.
8. Ulrich R.S. View Through a Window May Influence Recovery from Surgery. *Science*. 1984. Vol. 224, No. 4647. P. 420–421. DOI:10.1126/science.6143402.

Анотація

Добко В. І. Природна краса як життєствердний чинник у сучасній філософії: від класичних естетик до нейроестетики. – Стаття.

Стаття пропонує інтегровану концепцію природної краси як життєствердного чинника, що поєднує нормативні інтуїції класичної естетики з емпірично підтвердженими механізмами її впливу на людину та спільний простір. На теоретичному рівні аргумент розгортається у кантівській рамці «безкорисливого» смакового судження (вільна гра уяви й розсудку; доцільність без мети; претензія на міжсуб'єктивну згоду) та у берк'янській проблематиці піднесеного як дисципліни афектів і витримки перед масштабом природи. Ці мотиви доповнюються культурно-політичним виміром концепції *oikophilia* у Р. Скрутона (краса як умова «спільного дому», що підтримує довіру та відповідальність), а також емпіричними даними нейроестетики (активація орбітофронтальної кори під час переживання «прекрасного»), психології довіри (теорія відновлення уваги С. Каплана: «м'яка захопливість», «бути-в-далині», «розмах», «сумісність») і клінічними спостереженнями (ефект «вікна на природу» у Р. Улріха). Методологічно поєднуються концептуальний аналіз, порівняльна інтерпретація джерел і міждисциплінарний синтез з опорою на перевірені емпіричні результати. Новизна полягає у чотиришаровій

моделі життєствердності: (1) нормативне ядро (свобода уваги та символічний зв'язок краси з моральним), (2) школа витримки (піднесене як емоційна міра), (3) етика «дому» (суспільна необхідність краси як інфраструктури довіри), (4) емпірично верифіковані механізми відновлення (система винагороди, ART, клінічні ефекти). У прикладному вимірі обґрунтовано включення критеріїв естетичної якості природного середовища до містобудівних стандартів, освітніх програм та політики охорони ландшафтів. Окреслено обмеження (ризики редукціонізму й нормативізму) та напрями подальших досліджень: операціоналізація життєствердності (метрики, що поєднують феноменологічні описи й когнітивно-фізіологічні індикатори), рандомізовані польові експерименти в публічних просторах, порівняльні культурні студії, стандарти біофільного дизайну і критична оцінка «віртуальної природи». У підсумку природна краса постає не «декорацією», а структурним ресурсом життєвої стійкості сучасних спільнот.

Ключові слова: природна краса, життєствердність, Іммануїл Кант, Едмунд Берк, Роджер Скрутон, *oikophilia*, нейроестетика, орбітофронтальна кора, теорія відновлення уваги, естетика повсякденності.

Summary

Dobko V. I. Natural beauty as a life-affirming factor in contemporary philosophy: from classical aesthetics to neuroaesthetics. – Article.

The paper advances an integrated account of natural beauty as a life-affirming factor that links the normative insights of classical aesthetics with empirically grounded mechanismsshaping individuals and shared environments. Conceptually, the argument draws on Kant's framework of "disinterested" aesthetic judgment (the free play of imagination and understanding; purposiveness without purpose; a claim to intersubjective validity) and on

Burke's theory of the sublime as a discipline of the affects and resilience in the face of nature's magnitude. These threads are complemented by Roger Scruton's cultural-political notion of *oikophilia* (beauty as a condition of the "common home" sustaining trust and responsibility), by evidence from neuroaesthetics (orbitofrontal cortex activation during beauty judgments), environmental psychology (Stephen Kaplan's Attention Restoration Theory with its soft fascination, being-away, extent, and compatibility), and by clinical findings (Ulrich's "view through a window" effect). Methodologically, the study combines conceptual analysis, comparative interpretation and interdisciplinary synthesis anchored in robust empirical results. Its novelty lies in a four-layer model of life-affirmation: (1) a normative core (freedom of attention and the symbolic link between beauty and the moral), (2) a school of resilience (the sublime as emotional measure), (3) an ethics of home (beauty as public necessity and infrastructure of trust), and (4) empirically verified restorative mechanisms (reward circuitry, ART, clinical outcomes). In practical terms, the paper justifies embedding aesthetic quality criteria for natural environments into urban planning standards, education and landscape protection policies. It outlines limitations (risks of reductionism and normativism) and future research avenues: operationalising life-affirmation (metrics combining phenomenological descriptions with cognitive-physiological indicators), randomized field experiments in public spaces, comparative cultural studies, standards for biophilic design, and a critical assessment of "virtual nature". The conclusion is that natural beauty should be treated not as ornament but as a structural resource of communal resilience in late-modern societies.

Key words: natural beauty, life-affirmation, Immanuel Kant, Edmund Burke, Roger Scruton, *oikophilia*, neuroaesthetics, orbitofrontal cortex, Attention Restoration Theory, everyday aesthetics.

Дата надходження статті: 29.08.2025

Дата прийняття статті: 22.09.2025

Опубліковано: 30.09.2025